

dos, a la Vall de Gistau (1965; Casac., BDC xxiv, 167); i Rohlfs assenyalava *šišárdo* a Espanya i *išárdo* a Graus.

De l'oc. el mot va passar també al francès, però només amb referència als Pirineus: l'empra ja Pierre Belon el 1553. Però en llengua d'oc apareix una vegada el plural *uzars*, i una altra, *usarns*, en l'*Elucidari* (Rayn. v, 455), redactat en el tercer quart del S. xiv per un escriptor de l'Arieja (els qui diuen Gaston Phebus entenen això). Com que no tenim bona edició d'aquesta obra, inèdita en gran part, no podem estar segurs d'aquesta lliçó isolada (segons Bloch-W. la versió francesa de la mateixa portaria *le bouc isart*); és veritat que un francès que viatjava pel vessant Nord dels Pirineus l'any 1612 va escriure «chamoix, qu'ilz appellent *isarn*» (RHisp. lxx, 363): en general, com que en quasi totes les valls del costat francès *-rn* es redueix a *-r*, i en moltes passa el mateix al grup *-rt*, aquestes formes en *-rn* no tenen gaire valor.

Ja es pot oblidar el primer assaig etimològic, de Baist (ZRPb. v, 559), que suposava una base basca relacionada amb el cast. *becerro* 'jòneç', inacceptable morfològicament, i amb menyspreu de la fonètica.² Rohlfs es limitava a registrar el fet que res de semblant a *isard* no es troba en basc,³ però admetent malgrat tot que el mot ha de ser d'origen basc o pre-romà. M-Lübke (REW₁, 4548), es limitava a suposar, per a *isard* i *uzarn*, una base ISAR-, que sospita d'origen ibèric, però afegint que, per raons fonètiques, *sarri(o)* ha de ser una altra cosa. Però com ja vaig indicar en la RFH v, 9, no hi ha raó per establir aquest dualisme: en els iberismes i basquismes hi ha una espècie de i-caduça, que adés apareix, adés se suprimeix: BAI-CA (> cast. VEGA); *Baigorri*, *Baetis*, *Baetulo* (amb el seu solidari BAETI-OCIO-> *Besòs*), enfront d'*ibai* 'riu', *Ibarra*, *Ivars*, *Ivorra* etc.; *Cauco-liberis* i *Ilberis*/LLIBER-KALE > *Bèrcol*; LURO (> *Llorona*) i ILURO; LERSDA (> *Lleida*) i ILERDA; TURISSA i ITURISSA, ITURRI (cf. ZRPb. xxxiii, 462-6). Per altra banda no és menys freqüent, en mots d'aquest origen, que alternin RR i RD, i fins RN (VRom. II, 45; Rohlfs, Gc.₂, § 384), i així mateix alternen -RR amb -RRI (cat. *-erri*, *-arri*, enfront del cast. *-ier*, *-erre*, *-arre*).

Doncs, tenim dret a reconstruir un proto-basc ISARRO IÇARR-, que pogué donar alhora *isard*, *isarn* i *sarri* (o *sarrío*). Però més lluny que això és molt difícil d'arribar, entre altres raons perquè, essent baixes les muntanyes basques, difícilment hi pogué sobreviure cap *isard* i per tant era difícil que se'ns conservés aquest mot en el basc actual. Si fos exacta l'afirmació d'Azkue que, en la toponímia biscaïna, gipuscoana i alt-navarresa, *izar* (*izarra*) significava 'altura', això ens podria donar la clau de tot plegat, car 'cabra de les altures' fóra una denominació apropiada per als *isards*; però, en realitat, els altres diccs. bascos (Van Eys, Lhande, Larrasquet) no confirmen pas aquesta afirmació d'Azkue, ni hi ha proves d'aquesta idea entre els derivats de l'arrel *izarr-* que allega Azkue mateix. Serà bo de deixar-ho en suspens fins que avanci l'estudi sistemàtic de la toponímia basca i pirinenca.⁴

Resta finalment l'etimologia sostinguda per Giese, en la RIEB xxiii, 584 (no sense antecedents en Schuchardt i en Bertoldi), relacionant amb el bc. *izar* 'estel'; aquest mot significa així mateix 'taca blanca de l'ull' i, a Lapurdi, 'centre per on es parteix el cabell'; creu Giese que *izar* amb referència a l'*isard* seria «el pelluzgón característico de pelos largos en la línea dorsal de este animal muy estimado como trofeo de los cazadores de gamuzas». No es confirma aquest detall (té ben poca base),⁵ però encara que fos fundat, aquesta etimologia deixaria gran dubte, a desgrat d'adhesions tan autoritzades com les de M-Lübke (REW₃, p. 809), Bertoldi (ZRPb. lvii, 146-7; *Fs. Jud.*, 1943, 239n.) i Wartburg (en Bloch₂, i en el FEW iv, 826-7, a penes aporta algun detall complementari⁶ i no coneix l'article de Giese, sinó a través del de Bertoldi).

Demostrats els dèbils fonaments del detall, vaig rebutjar en el DCEC (SARRIO, article on he deixat algun detall poc valuós, que s'hi pot veure)⁷ l'etimologia de Giese, i un bon jutge com Rohlfs hi ha remès, adherint-s'hi (en la 2.^a ed. de *Le Gc.*, § 41) en termes que es podrien acceptar com a conclusió: «plusieurs savants ont pensé à rattacher le mot au basque *izár* 'étoile' (Schuchardt, Bertoldi, Giese), mot apparenté au berbère *išri* 'étoile', dénomination qui s'expliquerait par une tache blanche sur le front des isards. J'avoue que cette explication me paraît peu plausible. On se contentera d'attribuer notre mot à une conche pyrénéenne qui peut être même antérieure au basque».

Ara bé no sé si és definitiu que el basc o el proto-basc no ens ofereixin base acceptable per a una etimologia d'*isard*/*sarrío*. L'arrel que és basca, antiga i indiscutible, és la d'*izai* 'avet', mot amb vella família aborigen, entre altres *itza* 'joncar' i *izaki* 'bosc d'avets, avetosa', i tot un grup de cognoms i topònims aplegat per Mitxelena (*Apellidos*, § 348). Amb raó postula Rohlfs la seva existència en el proto-basc de les valls bearneses, on n'hauria sortit el femení *isaco* «gomme qui découle de certains arbres», a la Vall d'Aspa (*Le Gc.*, § 25). Car la relació entre *izai* 'avet' i el nostre proto-pirenaic IZARR 'isard' seria rigorosament paral·lela a la que hi ha entre *ibai* 'ribera' (IBAI-CA > cast. *vega*) i IBARR > *Ivars*, *Ibarra* etc., i els altres acoblaments paral·lels. No hi ha millor denominació de l'*isard* que '(cabra) avetenca, (cabra) entre avets'. Tornem als versos ja citats dels nostre poeta nacional: «Lo clot de Moixeró --- de sos avets y pins entre les branques --- on l'estràmpol *isard* per refrigeri...»⁸

DERIV.: *Isard*, *-da*, adj. *Isardívol* (supra). No crec que hi tingui relació *Isardaes* nom d'un noble, botxí de Catalunya (1717, Coromines, O. C., 1578b), que no sé d'on ve: la terminació sembla gallega, però més aviat pot ser un compost flamenc del nom del ferro.

¹ D'aquí el nom de la *Pene Sarrière*, a l'Alta Vall d'Ossau, 1936 alt., dos km. al N. de Gourette.

² Schuchardt solament havia esmentat *isard* breument com a causant del canvi de sentit de *becerro* en *bicerro* 'gamussa, isard'. D'altra banda la desviació de Baist era ocasionada per la semblança del bc. *zekorr* 'jòneç' amb un cat. *sicari* 'isard', però aquest